LEERPLAN
SECUNDAIR ONDERWIJS

Nederlands

3de graad D-finaliteit
III-Ned-d

BRUSSEL
D/2024/13.758/214
Versie oktober 2024

KATHOLIEK ONDERWIJS .VLAANDEREN

1 Inleiding

De uitrol van de modernisering secundair onderwijs gaat gepaard met een nieuwe generatie leerplannen. Leerplannen geven richting en laten ruimte. Ze faciliteren de inhoudelijke dynamiek en de continuïteit in een school en lerarenteam. Ze garanderen binnen het kader dat door de Vlaamse regering werd vastgelegd voldoende vrijheid voor schoolbesturen om het eigen pedagogisch project vorm te geven vanuit de eigen schoolcontext. Leerplannen zijn ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialoogschool. Ze versterken het eigenaarschap van scholen die d.m.v. eigen beleidskeuzes de vorming van leerlingen gestalte geven. Leerplannen laten ruimte voor het vakinhoudelijk en pedagogisch-didactisch meesterschap van de leraar, maar bieden ondersteuning waar nodig.

1.1 Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten

Leerplannen vertrekken vanuit het **vormingsconcept** van de katholieke dialoogschool. Ze laten toe om optimaal aan te sluiten bij het pedagogisch project van de school en de beleidsbeslissingen die de school neemt vanuit haar eigen visie op onderwijs (taalbeleid, evaluatiebeleid, zorgbeleid, ICT-beleid, kwaliteitsontwikkeling, keuze voor vakken en lesuren …).

Leerplannen ondersteunen **kwaliteitsontwikkeling**: het leerplanconcept spoort met kwaliteitsverwachtingen van het Referentiekader onderwijskwaliteit (ROK). Kwaliteitsontwikkeling volgt dan als vanzelfsprekend uit keuzes die de school maakt bij de implementatie van leerplannen.

Leerplannen faciliteren een **gerichte studiekeuze**. De leerplandoelen sluiten aan bij de verwachte competenties van leerlingen in een bepaald structuuronderdeel. De feedback en evaluatie bij de realisatie ervan beïnvloeden op een positieve manier de keuze van leerlingen na elke graad.

Leerplannen gaan uit van de **professionaliteit** van de leraar en het **eigenaarschap** van de school en het lerarenteam. Ze bieden voldoende ruimte voor eigen inhoudelijke keuzes en een eigen didactische aanpak van de leraar, het lerarenteam en de school.

Leerplannen borgen de **samenhang** in de vorming. Die samenhang betreft de verticale samenhang (de plaats van het leerplan in de opbouw van het curriculum) en de horizontale samenhang tussen vakken binnen structuuronderdelen en over structuuronderdelen heen. Leerplannen geven expliciet aan voor welke leerplandoelen van andere leerplannen in de school verdere afstemming mogelijk is. Op die manier faciliteren en stimuleren de leerplannen leraren om over de vakken heen samen te werken en van elkaar te leren. Een verwijzing van een leraar naar de lessen van een collega laat leerlingen niet alleen aanvoelen dat de verschillende vakken onderling samenhangen en dat ze over dezelfde werkelijkheid gaan, maar versterkt ook de mogelijkheden tot transfer.

1.2 De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs

De leerplannen vertrekken vanuit een gedeelde inspiratie die door middel van een vormingscirkel voorgesteld wordt. We ‘lezen’ de cirkel van buiten naar binnen.

- Een lerarenteam werkt in een katholieke dialoogschool die onderwijs verstrekt vanuit een **specifieke traditie**. Vanuit het eigen pedagogisch project kiezen leraren voor wat voor hen en hun school goed

onderwijs is. Ze wijzen leerlingen daarbij de weg en gebruiken daarvoor **wegwijzers**. Die zijn een inspiratiebron voor leraren en zorgen voor een Bijbelse 'drive' in hun onderwijs.

- De kwetsbaarheid van leerlingen ernstig nemen betekent dat elke leerling **beloftevol** is en alle leerkansen verdient. Die leerling is **uniek als persoon** maar ook **verbonden** met de klas, de school en de bredere samenleving. Scholen zijn **gastvrije plaatsen** waar leerlingen en leraren elkaar ontmoeten in diverse contexten. De leraar vormt zijn leerlingen vanuit een **genereuze** attitude, hij geeft om zijn leerlingen en hij houdt van zijn vak. Hij durft af en toe de gebaande paden verlaten en stimuleert de **verbeelding en creativiteit** van leerlingen. Zo zaait hij door zijn onderwijs de kiemen van een hoopvolle, **meer duurzame en meer rechtvaardige wereld.**
- Leraren vormen leerlingen door middel van leerinhouden die we groeperen in negen **vormingscomponenten**. De aaneengesloten cirkel van vormingscomponenten wijst erop dat vorming een geheel is en zich niet in schijfjes laat verdelen. Je kan onmogelijk over taal spreken zonder over cultuur bezig te zijn; wetenschap en techniek hebben een band met economie, wiskunde, geschiedenis … Dwarsverbindingen doorheen de vakken zijn belangrijk. De vormingscirkel vormt dan ook een dynamisch geheel van elkaar voortdurend beïnvloedende en versterkende componenten.
- Vorming is voor een leraar nooit te herleiden tot een cognitieve overdracht van inhouden. Zijn meesterschap en passie brengt een leraar ertoe om voor iedere leerling de juiste woorden en gebaren te zoeken om **de wereld te ontsluiten**. Hij introduceert leerlingen in de wereld waarvan hij houdt. Een leraar zorgt er bijvoorbeeld voor dat leerlingen kunnen worden gegrepen door de cultuur van het Frans of door het ambacht van een metselaar. Hij initieert leerlingen in een wereld en probeert hen zover te brengen dat ze er hun eigen weg in kunnen vinden.
- Een leraar vormt leerlingen als **individuele leraar**, maar werkt ook binnen **lerarenteams** en binnen een **beleid van de school**. Het Gemeenschappelijk funderend leerplan helpt daartoe. Het zorgt voor het fundament van heel de vorming dat gerealiseerd wordt in vakken, in projecten, in schoolbrede initiatieven of in een specifieke schoolcultuur.
- De uiteindelijke bedoeling is om **alle leerlingen** kwaliteitsvol te vormen. Leerlingen zijn dan ook het hart van de vormingscirkel, zij zijn het op wie we inzetten. Zij dragen onze hoop mee: de nieuwe generatie die een meer duurzame en meer rechtvaardige wereld zal creëren.

1.3 Ruimte voor leraren(teams) en scholen

De leraar als professional, als meester in zijn vak krijgt vrijheid om samen met zijn collega's vanuit de leerplannen aan de slag te gaan. Hij kan eigen accenten leggen en differentiëren vanuit zijn passie, expertise, het pedagogisch project van de school en de beginsituatie van zijn leerlingen.

De leerplandoelen zijn noch chronologisch, noch hiërarchisch geordend. Ze laten ruimte aan het lerarenteam en de individuele leraar om te bepalen welke leerplandoelen op welk moment worden samengenomen, om didactische werkvormen te kiezen, contexten te bepalen, eigen leerlijnen op te bouwen, vakoverschrijdend te werken, flexibel om te gaan met een indicatie van onderwijstijd.

1.4 Differentiatie

Om optimale leerkansen te bieden is differentiëren van belang in alle leerlingengroepen. Leerlingen voor wie dit leerplan is bestemd, behoren immers wel tot dezelfde doelgroep, maar bevinden zich niet noodzakelijk in dezelfde beginsituatie. Zij hebben een niet te onderschatten – maar soms sterk verschillende – bagage mee vanuit de onderliggende graad, de thuissituatie en vormen van informeel leren. Het is belangrijk om zicht te krijgen op die aanwezige kennis en vaardigheden en vanuit dat gegeven, soms gedifferentieerd, verder te bouwen. Positief en planmatig omgaan met verschillen tussen leerlingen verhoogt de motivatie, het welbevinden en de leerwinst voor elke leerling.

De leerplannen bieden kansen om te differentiëren door te verdiepen en te verbreden en door de leeromgeving aan te passen. Ze nodigen ook uit om te differentiëren in evaluatie.

Differentiatie door te verdiepen en te verbreden

Sommige leerlingen denken meer conceptueel en abstract. Andere leerlingen komen vanuit een meer concrete benadering sneller tot inzichtelijk denken. Variëren in abstractie spreekt leerlingen aan op hun capaciteiten en daagt hen uit om van daaruit te groeien.

Daarnaast bieden leerplannen kansen om de complexiteit van leerinhouden aan te passen. Dat kan door een complexere situatie te schetsen, een minder ingewikkelde bewerking of handeling voor te stellen, of door meer kennis of vaardigheden aan te bieden om leerlingen uit te dagen.

De ene context kan betekenisvol zijn voor een leerlingengroep, terwijl een andere context dan weer betekenisvoller kan zijn voor een andere leerlingengroep. Leerinhouden in verschillende contexten aanbrengen biedt kansen om leerlingen aan te spreken op hun interesses en daagt hen tegelijk uit om andere interesses te verkennen en zo hun horizon te verruimen.

In ‘extra’ wenken bij de leerplandoelen en in beperkte mate ook via keuzeleerplandoelen bieden we je inspiratie om te differentiëren door te verdiepen en te verbreden.

Differentiatie door de leeromgeving aan te passen

Doordachte variatie in werkvormen (groepswerk, individueel, auditief, visueel, actief …) vergroot de kans dat leerdoelen worden gerealiseerd door alle leerlingen. Het helpt hen bovendien ontdekken welke manieren van leren en informatie verwerken best bij hen passen.

De ene leerling kan snel of zelfstandig werken, de andere heeft meer tijd of begeleiding nodig. Variëren in de mate van ondersteuning, gericht aanbieden van hulpmiddelen (voorbeelden, schrijfkaders, stappenplannen …) en meer of minder tijd geven, daagt leerlingen uit op hun niveau en tempo.

Leerlingen op hun niveau en vanuit eigen interesses laten werken kan door te differentiëren in product, bijvoorbeeld door leerlingen te laten kiezen tussen opdrachten die leiden tot verschillende eindproducten.

Het samenstellen van groepen kan een effectieve manier zijn om te differentiëren. Rekening houden met verschil in leerdoelen en leerlingenkenmerken laat leerlingen toe van en met elkaar te leren.

Technologie kan al die vormen van differentiatie ondersteunen. Zo kunnen leerlingen op hun maat werken met digitale leermiddelen zoals educatieve software of online oefenprogramma's.

Differentiatie in evaluatie

Tenslotte laten de leerplannen toe te differentiëren in evaluatie en feedback. Evalueren is beoordelen om te waarderen, krachtiger te maken en te sturen.

Na de afronding van een lessenreeks of na een langere periode gaan leraren door middel van summatieve evaluatie na waar leerlingen staan. De keuze van een evaluatie- en feedbackvorm is afhankelijk van de vooropgestelde doelen.

Formatieve evaluatie is geïntegreerd in het leerproces en gaat uit van een actieve betrokkenheid van leraar en leerling. Het zet leerlingen aan het denken over hun vorderingen en laat leraren toe om tijdens het leerproces effectieve feedback te geven. Door middel van formatieve evaluatie krijgen leraren een goed zicht op het leerproces van leerlingen zodat ze het verder gericht en waar nodig kunnen bijsturen. Het is bovendien een rijke bron voor leraren om te reflecteren over de eigen onderwijspraktijk en de eigen pedagogisch-didactische aanpak bij te sturen.

1.5 Opbouw van leerplannen

Elk leerplan is opgebouwd volgens een vaste structuur. Alle onderdelen maken inherent deel uit van het leerplan. Schoolbesturen van Katholiek Onderwijs Vlaanderen die de leerplannen gebruiken, verbinden zich tot de realisatie van het gehele leerplan.

De **inleiding** licht het leerplanconcept toe en gaat dieper in op de visie op vorming, de ruimte voor leraren(teams) en scholen en de mogelijkheden tot differentiatie.

De **situering** geeft aan waarop het leerplan is gebaseerd en beschrijft de samenhang binnen de graad en met de onderliggende graad, en de plaats in de lessentabel.

In de **pedagogisch-didactische duiding** komen de inbedding in het vormingsconcept, de krachtlijnen, de opbouw, de leerlijnen, de aandachtspunten met o.m. nieuwe accenten van het leerplan aan bod.

De **leerplandoelen** zijn helder geformuleerd en geven aan wat van leerlingen wordt verwacht. Waar relevant geeft een opsomming of een afbakening (★) aan wat bij de realisatie van het leerplandoel aan bod moet komen. Ook pop-ups bevatten informatie die noodzakelijk is bij de realisatie van het leerplandoel.
De leerplandoelen zijn gebaseerd op de minimumdoelen van de basisvorming, de specifieke minimumdoelen of de doelen die leiden naar een beroepskwalificatie. Indien een leerplandoel verder gaat, vind je een '+' bij het nummer van het leerplandoel. Al die leerplandoelen zijn verplicht te realiseren. In een aantal gevallen zijn keuzedoelen opgenomen; die leerplandoelen zijn weergegeven in een grijze kleur en het nummer van het leerplandoel wordt voorafgegaan door 'K'.
De leerplandoelen zijn ingedeeld in een aantal rubrieken. Bovenaan elke rubriek vind je de relevante minimumdoelen van de basisvorming, de specifieke minimumdoelen en/of doelen die leiden naar een of meer beroepskwalificaties, afhankelijk van de finaliteit. Als leraar hoef je je die taal niet eigen te maken. Het volstaat dat je de leerplandoelen realiseert zoals opgenomen in het leerplan.
Waar relevant wordt de samenhang met andere leerplannen in dezelfde graad aangegeven, evenals de samenhang met de onderliggende graad.
'Duiding' bij een leerplandoel bevat een noodzakelijke toelichting bij het doel. In pedagogisch-didactische wenken vinden leraren inspiratie om met het leerplandoel aan de slag te gaan. Een rubriek 'extra' bij een leerplandoel biedt leraren inspiratie om verder te gaan dan wat het leerplandoel minimaal vraagt.

De **basisuitrusting** geeft aan welke materiële uitrusting vereist is om de leerplandoelen te kunnen realiseren.

Het **glossarium** bevat een overzicht van handelingswerkwoorden die in alle leerplannen van de graad als synoniem van elkaar worden gebruikt of meer toelichting nodig hebben.

De **concordantie** geeft aan welke leerplandoelen gerelateerd zijn aan bepaalde minimumdoelen, specifieke minimumdoelen of doelen die leiden naar een of meer beroepskwalificaties.

2 Situering

2.1 Samenhang met de tweede graad

Het leerplan sluit aan bij en bouwt verder op het basisleerplan Nederlands van de doorstroomfinaliteit voor de tweede graad (II-Ned-d).

2.2 Samenhang in de derde graad

2.2.1 Samenhang met andere leerplannen binnen de finaliteit

De leerplannen Nederlands en moderne vreemde talen delen een visie op modernetalenonderwijs.

Binnen de **doorstroomfinaliteit** zijn er vijf leerplannen voor Nederlands. Dit basisleerplan richt zich op alle domeingebonden studierichtingen in de doorstroomfinaliteit met uitzondering van Taal en communicatiewetenschappen, Welzijnswetenschappen en Woordkunst-drama.

Je vindt het overzicht in het schema hieronder:

III-Ned-d **Alle studierichtingen domeingebonden doorstroomfinaliteit** (m.u.v. Taal en communicatie-wetenschappen, Welzijnsweten-schappen en Woordkunst-drama)	**III-Ned'-d** **B+** **Welzijnsweten-schappen en alle studierichtingen domeinoverschrijdende doorstroomfinaliteit** (m.u.v. Economie-Moderne talen, Freinetpedagogie, Latijn-Moderne talen, Moderne talen, Moderne talen-Wetenschappen)	**III-NedS-d** **Specifieke vorming** **Economie-Moderne talen, Freinetpedagogie, Latijn-Moderne talen, Moderne talen, Moderne talen-Wetenschappen**	**III-NedS'-d** **Specifieke vorming** **Taal en communicatie-wetenschappen**	**III-NedS''-d** **Specifieke vorming** **Woordkunst-drama**
Dit is het basisleerplan.	Het basisleerplan wordt uitgebreid met doelen over literatuur en taalbeschouwing.	Het basisleerplan wordt uitgebreid met doelen over literatuur en taalbeschouwing.	Het basisleerplan wordt uitgebreid met doelen over literatuur en taalbeschouwing.	Het basisleerplan wordt uitgebreid met doelen over literatuur en taalbeschouwing.

2.3 Plaats in de lessentabel

Het leerplan is gebaseerd op minimumdoelen van de basisvorming. Het leerplan is gericht op 6 graaduren en is bestemd voor alle domeingebonden studierichtingen behalve Woordkunst-drama, Taal en communicatiewetenschappen en Welzijnswetenschappen:

- Architecturale vorming
- Audiovisuele vorming
- Bedrijfsondersteunende informaticawetenschappen
- Bedrijfswetenschappen
- Beeldende vorming
- Biotechnologische en chemische wetenschappen

- Biotechnologische en chemische STEM-wetenschappen
- Bouw- en houtwetenschappen
- Dans
- Informatica- en communicatiewetenschappen
- Mechatronica
- Muziek
- Technologische wetenschappen en engineering
- Topsport-Bedrijfswetenschappen

Het geheel van de algemene en specifieke vorming in elke studierichting vind je terug op de PRO-pagina met alle vakken en leerplannen die gelden per studierichting.

3 Pedagogisch didactische duiding

3.1 Nederlands en het vormingsconcept

Het leerplan is ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialoogschool. In dit leerplan ligt de nadruk op talige vorming, maar ook culturele en sociale vorming hebben een belangrijke plaats. De wegwijzers verbeelding, gastvrijheid en uniciteit in verbondenheid maken er inherent deel van uit.

Talige vorming

Vorming in talen versterkt leerlingen in de kennis en het gebruik van de eigen taal en van andere talen. Ze leert leerlingen van taal genieten in zijn vele vormen. Leerlingen worden communicatief vaardiger en leren kritisch informatie te verwerven en verwerken. Ze leren ook creatief om te gaan met taal. Taalonderwijs verrijkt de interculturele vorming van een leerling. Taal is nodig om greep te krijgen op de eigen omgeving. Taal biedt ook kansen om de meertalige en veelzijdige wereld om ons heen te verbeelden en op een gastvrije wijze te ontsluiten. De leerlingen tonen een blijvende verwondering voor het fascinerende van taal en staan open en respectvol tegenover elke vorm van talige diversiteit in het Nederlands en tegenover elke vreemde taal. In het vak Nederlands focussen we daarnaast ook op abstract denken via taalbeschouwing en literatuur.

Sociale vorming

Het ontwikkelen van communicatieve en relationele aspecten van vorming is van groot belang. De leerlingen leren op een gepaste en respectvolle manier talig om te gaan met gesprekspartners. Ze zijn er zich van bewust dat boodschappen op verschillende manieren kunnen worden geïnterpreteerd en dus ook een verschillende impact kunnen hebben.

Culturele vorming

Er bestaat een voor de hand liggende band tussen talen en culturele vorming. Die band biedt leerlingen de mogelijkheid om cultuur en kunst via de taal te verkennen en te begrijpen. Cultuur heeft zowel een eigentijdse als een historische dimensie. Leerlingen leren de wereld kennen in zijn veelkleurige culturele diversiteit. Met die verschillende culturen zijn verschillende talen, taaluitingen en taalvariëteiten verbonden. Via culturele vorming komen ze ook in contact met het artistieke en krijgen ze oog voor de esthetische component van cultuur.

Verbeelding

Om zich te kunnen inleven in literatuur en om zelf creatief met taal om te gaan, is het van belang dat leerlingen verbeeldend denken en handelen.

Gastvrijheid en uniciteit in verbondenheid

Elke leerling heeft zijn plaats in de klas, op school en in de samenleving. Er is aandacht voor de eigen (thuis)taal en cultuur en die van de ander. Inzicht verwerven in taalvariatie draagt bij tot respectvol omgaan met die ander. De leerlingen staan open voor de meertalige wereld rondom hen en zien meertaligheid als een verrijking. Taal bouwt bruggen tussen mensen.

Uit die vormingscomponenten en wegwijzers zijn de krachtlijnen van het leerplan ontstaan.

3.2 Krachtlijnen

Functioneel en zelfzeker communiceren in respectvolle interactie

Groeien in taalcompetentie omvat groeien in communiceren. Leerlingen kunnen en durven zich steeds beter, passender en doelgerichter uitdrukken in het Nederlands.

Door je taalgebruik hoor je bij een groep. Taal heeft een emancipatorische functie: naarmate je taalgebruik rijker en gevarieerder wordt, krijg je toegang tot steeds meer groepen in de samenleving. Tegelijk kan je taal ook gebruiken om je eigen identiteit uit te drukken.

Van taal genieten, de beeldende kracht van taal en literatuur beleven en er creatief mee omgaan

Leerlingen plezier laten beleven aan taal kan in veel verschillende contexten. Ze leren via taal van cultuur genieten en zelf creatief met taal om te gaan.

Leerlingen maken kennis met beeld en literatuur om hun eigen emotioneel leven te verrijken, het eigen ‘ik’ te ontplooien, te positioneren, te duiden en te relativeren of om andere perspectieven te ontdekken. Verhalen brengen leerlingen in contact met andere identiteiten en nodigen leerlingen uit om zich te verplaatsen in de denk- en leefwereld van anderen, in hun emoties, in hun cultuur.

Door middel van taal structuur brengen in de eigen gedachten en ervaringen, en ze toetsen aan eigen en andermans mens- en wereldbeeld

Taal speelt een belangrijke rol bij de uitdrukking van wat in iedere persoon omgaat: ervaringen, gedachten en gevoelens, wensen en verlangens. Die komen zowel verbaal als non-verbaal tot uiting. Leerlingen leren zichzelf beter kennen door hun gedachten en meningen uit te drukken en af te toetsen aan die van anderen. Op die manier leren leerlingen ook de nuances in de mening van anderen opmerken en begrijpen. Diverse informatiebronnen en een brede communicatie helpen hen om hun gedachten, ervaringen en meningen te structureren.

De leerlingen ontdekken dat in de samenleving verschillende culturen samenkomen die verbonden zijn met diverse taaluitingen, taalvariëteiten en talen. Een positief talige grondhouding ten opzichte van die verschillen is belangrijk om duurzaam en respectvol met elkaar te kunnen samenleven. Ze krijgen en tonen vertrouwen in de eigen taalcompetentie. Ze krijgen zicht op eigen en andere mens- en wereldbeelden.

Reflecteren op de eigen taal en op de taal van anderen

Reflecteren op de taal van jezelf en van anderen speelt een belangrijke rol bij identiteitsontwikkeling. Dat kan bij het verwoorden van ambities, eigen meningen en emoties, kritisch denken, taalplezier beleven,

creatief omgaan met taal enz. Het gebruik van het gepaste taalregister en het inzetten van beleefdheidsconventies zijn belangrijk voor het aanknopen en onderhouden van sociale relaties.

Taal als systeem begrijpen en onderzoeken

'Taal, taalgebruik en taalsysteem' staat in een nauwe relatie met 'communicatie en informatie'. Taalcompetentie gaat immers niet alleen over taalvaardigheid en over het toepassen van talige kennis, maar ook over het verwerven van meta-cognitieve kennis over taal, over het ontwikkelen van een begrippenapparaat om over taal te kunnen praten en over het werken aan een talig bewustzijn. Die inzichten zullen de groei van die eigen taalcompetentie ondersteunen en versterken.

3.3 Opbouw

Dit leerplan is opgebouwd uit deze componenten.

- Communicatie en informatie;
- Literatuur;
- Identiteit in diversiteit;
- Taal, taalgebruik en taalsysteem.

Het is belangrijk om de samenhang tussen de componenten te bewaken: ze zijn te onderscheiden, maar niet te scheiden. Bovendien spelen ze vaak tegelijkertijd en werken ze ook op elkaar in.

3.4 Leerlijnen

Meer gedetailleerde informatie over de samenhang binnen de graad en met de andere graden vind je op de leerplanpagina bij de basisinformatie.

3.4.1 Samenhang met de tweede graad

Het leerplan voor de derde graad sluit aan bij en bouwt verder op het leerplan Nederlands voor de tweede graad D-finaliteit (II-Ned-d). Waar relevant verwijzen we bij de leerplandoelen naar de leerplandoelen Nederlands van de tweede graad. In de derde graad passen we de tekstkenmerken en de minimumvereisten aan om de moeilijkheidsgraad van vergelijkbare doelen uit de tweede graad geleidelijk te verhogen.

3.4.2 Samenhang in de derde graad

Binnen de **domeingebonden doorstroomfinaliteit** zijn er drie leerplannen voor Nederlands. Dit is het leerplan voor de studierichtingen van de domeingebonden D-finaliteit, met uitzondering van Taal en communicatiewetenschappen en Woordkunst-drama. In het schema zie je de gelijkenissen en verschillen met de leerplannen voor de domeinoverschrijdende doorstroomfinaliteit en de richting Taal en communicatiewetenschappen.

III-Ned-d	**III-Ned'-d**	**III-NedS'-d**
Alle domeingebonden studierichtingen van de doorstroomfinaliteit (m.u.v. Taal en communicatie-wetenschappen, Welzijnsweten-schappen en Woordkunst-drama)	**B+** **Welzijnsweten-schappen en studierichtingen domeinoverschrijdende doorstroomfinaliteit** (m.u.v. Economie-	**Specifieke vorming** **Taal en communicatiewetenschappen**

	Moderne talen, Freinetpedagogie, Latijn-Moderne talen, Moderne talen, Moderne talen-Wetenschappen)	
Dit is het basisleerplan.	Het basisleerplan wordt uitgebreid met doelen over literatuur en taalbeschouwing.	Het basisleerplan wordt uitgebreid met doelen over literatuur en taalbeschouwing.
geschreven tekst schriftelijk samen vatten (LPD 3)	geschreven tekst schriftelijk samen vatten (LPD 3)	mondelinge en schriftelijke teksten samenvatten (LPD 3)
		(delen van) teksten herformuleren in functie van de doelgroep, het kanaal of het medium (LPD6)
		schriftelijke teksten redigeren op taalgebruik en consistentie (LPD 7)
analyseren hoe in *literaire teksten* betekenissen worden gecreëerd met narratieve, retorische, poëticale en theatrale structuren en technieken (LPD 9)	analyseren hoe in literaire teksten betekenissen worden gecreëerd met narratieve, retorische, poëticale en theatrale structuren en technieken (LPD 9) *Keuze literaire teksten – vier literaire stromingen, beperktere vormelementen, stijlen en stijlfiguren en analyse*	analyseren hoe in literaire teksten betekenissen worden gecreëerd met narratieve, retorische, poëticale en theatrale structuren en technieken (LPD 11) - *Keuze literaire teksten - literaire teksten met een sterkere gelaagdheid*
interactie over de relevantie van *literaire teksten* voor hun leefwereld, voor de samenleving waarin ze leven en voor de samenleving waarin de teksten ontstonden (LP10)	interactie over de relevantie van *literaire teksten* voor hun leefwereld, voor de samenleving waarin ze leven en voor de samenleving waarin de teksten ontstonden (LP10)	interactie over de relevantie van *literaire teksten* voor hun leefwereld, voor de samenleving waarin ze leven en voor de samenleving waarin de teksten ontstonden (LP12)
		elementen van taalverwerving en taalontwikkeling illustreren (LPD 15
		vorm en inhoud van taaluitingen analyseren m.b.t. - invloed van context op betekenis; - impliciete en expliciete boodschappen; - intentioneel en niet-intentioneel taalgebruik (LPD 16)

inzicht in het *taalsysteem* toepassen (LPD 13)	kenmerken van het *taalsysteem* benoemen en inzicht erin toepassen (LPD 13)	kenmerken van het *taalsysteem* benoemen en inzicht erin toepassen (LPD 17)
		aspecten van het taalsysteem taal- en redekundig analyseren (LPD 18)
		relatie tussen taalgevoel, taalnorm en taalwerkelijkheid analyseren (LPD 19)
		registergevoelig-heid analyseren van fonologische, morfologische, syntactische, semantische en lexicale aspecten (LPD 20).
		gelijkenissen en verschillen tussen talen en hun specifieke kenmerken toelichten om hun inzicht in taalfamilies te vergroten (LPD 21).
		# onderzoekscyclus doorlopen in samenhang met specifieke inhouden van dit leerplan. (LPD 24)

De leerplannen Nederlands vertonen een duidelijke samenhang met de leerplannen Frans en Engels. Leerlingen lezen, luisteren, spreken en schrijven in het Nederlands, Engels en Frans en zetten daarbij strategieën in.

3.5 Aandachtspunten

Een positief talige grondhouding

Een belangrijk aspect van taalcompetentie in relatie tot identiteit is het ontwikkelen van een positieve talige grondhouding. Dat laat leerlingen toe om zelfvertrouwen rond de eigen taalcompetentie te ontwikkelen, spreek- en schrijfdurf te ontwikkelen, respectvol te communiceren en te discussiëren met anderen, het Nederlands te ontdekken, ermee te experimenteren en er creatief mee om te gaan. Bovendien maakt het hen nieuwsgierig naar taalverschijnselen en motiveert het hen om hun taalcompetentie verder te ontwikkelen, in die mate dat hun talige kennis, vaardigheden en attitudes hen ondersteunen om beter te leven, te leren en zichzelf te ontplooien in onze complexe en meertalige samenleving. Het stimuleren van een positieve talige grondhouding beschouwen we dan ook als een van de kerntaken van de leraar Nederlands.

Taal over alle vakken heen

In het kader van een taalbeleid is het zinvol om bij verschillende leerplandoelen vakoverschrijdend te overleggen en samen te werken. Dat kan door bv. leerlingen te ondersteunen bij talige aspecten die in andere vakken aan bod komen, teksten uit andere vakken in te zetten, dezelfde stappenplannen en kijkwijzers te gebruiken …

Taalcompetenties om functioneel en doelgericht te communiceren

Voor alle leerlingen geldt, hoe verschillend hun studieoriëntatie ook mag zijn, één groot gemeenschappelijk belang: dat hun taalcompetentie zich zó ontwikkelt dat ze in de vele communicatiesituaties van hun leven nu en weldra, in en buiten de school, goed kunnen functioneren.

Leerlingen leren om vaardig te communiceren in uiteenlopende situaties en leren kritisch en efficiënt met informatie omgaan. Er gaat veel aandacht naar de ontwikkeling van communicatieve vaardigheden: luisteren, kijken, spreken, lezen, schrijven, interactie en de integratie ertussen, met aandacht voor Standaardnederlands. Dat biedt de leerling meer kansen op schoolsucces en maakt contact en communicatie buiten de eigen omgeving gemakkelijker.

De leerlingen maken kennis met een breed aanbod van tekstsoorten en teksttypes, met diverse informatiebronnen, en dat via digitale en niet-digitale weg. Een uitdaging daarbij is dat veel informatie niet of nauwelijks gecontroleerd is op correctheid of op objectiviteit. De leerplandoelen Nederlands ondersteunen de leerlingen om effectieve en kritische informatieverwerkers en -verspreiders te worden.

De tabellen bij de vaardigheden vermelden de kenmerken en minimumvereisten voor de teksten. Voor de receptieve vaardigheden bakenen ze de moeilijkheidsgraad van de aangeboden teksten af. Voor productie en interactie gaat het naast afbakening ook om minimumvereisten voor teksten die leerlingen produceren. Die kenmerken en minimumvereisten vormen een leidraad bij de tekstkeuze en bij het opstellen van evaluatiecriteria.

Creatief met taal

Goed taalonderwijs spreekt de creativiteit van leerlingen aan en doet hen het plezier van taal ervaren. Je biedt zoveel mogelijk diverse teksten aan, zoveel mogelijk via een geïntegreerd aanbod, in verschillende componenten van het vak Nederlands. Via fictie vragen we aandacht voor het (inter)culturele, voor het esthetische en voor de kracht van verbeelding. Ze leven zich in fictieve en ongekende werelden in. Allerlei maatschappelijke onderwerpen worden zo ook bespreekbaar gemaakt. Fictionele teksten laten de leerling toe om greep te krijgen op de werkelijkheid of bieden de mogelijkheid om eraan te ontsnappen.

Taalbeschouwing en woordenschatverwerving

Je kan specifiek aan de doelen taalbeschouwing werken. Leren over taal houdt reflectie in en gebeurt vanuit een doelbewuste communicatieve aanpak en strategie. Een systematische aanpak kan nodig zijn. Voor bepaalde delen van het taalsysteem kan echter een occasionele aanpak voldoende zijn. Ook strategieën, als deel van het taalsysteem, kan je geïntegreerd oefenen. Dat kan dus betekenen dat leerlingen nadenken over het taalsysteem dat ze hebben gebruikt bij een bepaalde communicatieve handeling of dat ze iets leren over hoe anderen in concrete situaties een opdracht hebben uitgevoerd. Daarbij is ook aandacht voor taalzorg (zowel mondeling als schriftelijk) belangrijk, waarbij rekening wordt gehouden met de communicatieve situatie. Het inzicht in een taalsysteem ondersteunt leerlingen bij het verwerven van het Standaardnederlands en van andere talen. Je kan daarbij de thuistaal inzetten.

Je besteedt expliciet aandacht aan woordenschatverwerving. Je stimuleert een uitgebreide en diepgaande woordenschatkennis door de lat hoog te leggen via expliciete en doordachte instructie. Je vertrekt bijvoorbeeld vanuit rijke en relevante thema's en je gebruikt actieve werkvormen die zowel brede als diepgaande woordenschatkennis bevorderen.

Strategieën inzetten

De strategieën krijgen bijzondere aandacht. Ze komen ook expliciet aan bod in andere taalvakken. Een goede beheersing van strategieën helpt de leerlingen om zowel in taalvakken als in niet-taalvakken efficiënt met tekst om te gaan. Het is daarom belangrijk dat er afspraken gemaakt worden tussen de vakken om transfer mogelijk te maken en te stimuleren.

3.6 Leerplanpagina

Wil je als gebruiker van dit leerplan op de hoogte blijven van inspirerend materiaal, achtergrond, professionaliseringen of lerarennetwerken, surf dan naar de leerplanpagina.

4 Leerplandoelen

4.1 Communicatie en informatie

Minimumdoelen, specifieke minimumdoelen of doelen die leiden naar BK

LPD 1 **De leerlingen bepalen het onderwerp, de hoofdgedachte en hoofdpunten bij het doelgericht lezen en beluisteren van teksten met deze tekstkenmerken.**

2de graad: De kenmerken van de aangeboden teksten in de derde graad zijn aangepast. (II-Ned-d LPD 1)

Duiding: De leerlingen gebruiken doelgericht strategieën om het onderwerp, de hoofdgedachte en de hoofdpunten te bepalen in functie van het begrijpen van teksten.

Duiding: Dit doel omvat naast luisteren en lezen ook kijken. Daarbij speelt beeldtaal een rol.

Wenk: Je kiest voor een ruime variatie aan teksten binnen de tekstsoorten (informatieve, persuasieve, prescriptieve, argumentatieve, opiniërende, narratieve teksten), fictie en non-fictie, zowel niet-digitaal als digitaal. Een bepaalde tekst kan onder verschillende tekstsoorten vallen.

Wenk: Je werkt best met authentieke, rijke teksten zodat de opdrachten betekenisvol zijn voor de leerlingen. Teksten uit andere vakken bieden ook kansen.

Wenk: Je kan ook differentiëren door leerlingen te laten werken met teksten met een ‘hogere’ informatiedichtheid.

Wenk: Bij de variatie aan teksten kan je variëren binnen de tekstsoorten zelf. Zo kan je bij een informatieve tekst denken aan een nieuwsbericht, (kranten)artikel, brieven van overheidsinstanties, banken en bedrijven, reportages, websites, documentaire, verslag, uiteenzetting, opschrift; bij persuasief aan een (politiek) pamflet, boodschappen van algemeen nut; bij opiniërend aan een column of beschouwing; bij prescriptief aan een stappenplan of bijsluiter; bij narratief aan een anekdote; bij argumentatief aan een politiek pamflet of vergelijkende studie. Bij gecombineerde tekstsoorten kan je een disclaimer, cartoon of protestsong aanbieden.

Wenk: Je kan ook teksten met een vaste tekststructuur aan bod laten komen. Het is

belangrijk om in vakgroepen te overleggen over welke structuur je wanneer brengt. Je kan denken aan een probleemstructuur, maatregelstructuur, evaluatiestructuur, handelingsstructuur en onderzoekstructuur. Vaak zijn teksten mengvormen en vind je meer vaste tekststructuren binnen een bepaalde tekst. Het koppelen van receptie aan productie is een meerwaarde.

Extra: Je laat de leerlingen de informatie beoordelen op betrouwbaarheid, correctheid en bruikbaarheid en de samenhang tussen die drie. Dat betekent o.m. dat leerlingen vormen van gelaagdheid kunnen onderscheiden, intenties, opvattingen en waardeoordelen uit een tekst kunnen halen, zowel individueel als meer cultureel bepaalde ideeën.

LPD 2 De leerlingen selecteren relevante informatie bij het lezen en beluisteren van teksten met deze tekstkenmerken.

Samenhang derde graad: I-II-III-GFL LPD 21

2de graad: II-Ned-d LPD 2

Duiding: De leerlingen gebruiken doelgericht strategieën om relevante informatie te selecteren.

Wenk: Je kiest voor een ruime variatie aan teksten binnen de tekstsoorten (informatieve, persuasieve, prescriptieve, argumentatieve, opiniërende, narratieve teksten), fictie en non-fictie, zowel niet-digitaal als digitaal. Een bepaalde tekst kan onder verschillende tekstsoorten vallen. Je biedt ook teksten met een vaste tekststructuur aan.

Wenk: Je laat leerlingen inhoud en bron best kritisch bekijken. Je kan daarbij voldoende aandacht besteden aan misleidende communicatie, bv. fake news, publireportage, phishing. Met het communicatiemodel bekijk je het taalgebruik altijd in zijn totale, reële context. Daardoor maak je veel meer kans om tot een betrouwbaar inzicht te komen in hoe anderen taal gebruiken.
De leerlingen benaderen informatie vanuit meerdere perspectieven en leggen verschillende bronnen naast elkaar leggen.

Extra: De leerlingen verwerken relevante informatie uit verschillende bronnen en leren die gestructureerd samenbrengen. Dat kan eventueel met een stappenplan: informatie selecteren, analyseren, relateren, concluderen, structureren. Informatie verwerken kan bv. in een schema, een tabel, een diagram, een mindmap, een storyboard, een infografiek, beelden. Je kan de leerlingen daarin keuzevrijheid geven.

Extra: Je laat de leerlingen de informatie beoordelen op betrouwbaarheid, correctheid en bruikbaarheid en de samenhang tussen die drie. Dat betekent o.m. dat leerlingen vormen van gelaagdheid kunnen onderscheiden, intenties, opvattingen en waardeoordelen uit een tekst kunnen halen, zowel individueel als meer cultureel bepaalde ideeën.
Je kan bij gelaagdheid van teksten denken aan relatie tussen tekstdoel, vormelijke elementen en inhoud, ironie, symboliek.

LPD 3 De leerlingen vatten doelgericht een geschreven tekst (tekstkenmerken) schriftelijk samen (minimumvereisten samenvatting).

Samenhang derde graad: III-Ned-d LPD 3; III-Ned'-d LPD 3; III-NedS-d LPD 3

2de graad: II-Ned-d LPD 5

Duiding: De kenmerken van de aangeboden teksten in de derde graad en de minimumvereisten waaraan de samenvatting moet voldoen, zijn aangepast.

Wenk: Hoewel er verschillende vormen zijn om informatie uit een tekst kort weer te geven, schrijven de leerlingen in de loop van de graad zeker een doorlopende tekst als samenvatting.

Wenk: Je kan de leerlingen eerst kernwoorden en kernzinnen laten identificeren om de essentie van de tekst te vatten. Je helpt de leerlingen bij het zoeken naar een geschikte techniek (bv. via markeren of beelden, mindmap, infografiek, tabel …) om tot een samenvattende tekst te komen. De doorlopende tekst kan bv. een inleiding of besluit bij een uitgebreider document zijn. Bij de keuze van het soort samenvatting houden de leerlingen rekening met het doel en de doelgroep. Vertrekken van een tekst met een vaste structuur helpt leerlingen om tot een samenvatting te komen.

LPD 4 De leerlingen spreken en schrijven doelgericht (minimumvereisten).

2de graad: II-Ned-d LPD 3

Duiding: De minimumvereisten van die teksten in de derde graad zijn aangepast.

Wenk: Je laat de leerlingen best spreken en schrijven vanuit persoonlijke en meer formele doeleinden. Verschillende tekstsoorten komen aan bod. Vetrekken vanuit authentieke teksten zorgt ervoor dat opdrachten betekenisvol zijn voor de leerlingen. Teksten uit andere vakken bieden kansen. Vanuit receptie komen de leerlingen tot productie van teksten.

Wenk: Je biedt leerlingen een grote variatie aan teksten. Daarbij komen teksten met een vaste tekststructuur aan bod. Je kan denken aan probleemstructuur, maatregelstructuur, evaluatiestructuur, handelingsstructuur, onderzoekstructuur. Aansluitend kunnen verschillende tekstverbanden bij die tekststructuren worden behandeld: beschrijvend, chronologisch, middel-doelverband, oorzakelijk, redengevend, gevolgaanduidend, tegenstellend, toegevend, voordelen-nadelenverband, voorwaardelijk, opsommend, vergelijkend, toelichtend, samenvattend, concluderend.

Wenk: Je probeert zo veel mogelijk schrijf- en spreekkansen te geven. Je kan verschillende vaardigheden combineren. Ook literatuur biedt kansen om de leerlingen te laten spreken en schrijven.
Bij spreken houd je rekening met de individuele leerling: differentieer in functie van hun spreekdurf om hen te laten groeien in taalcompetentie

Wenk: Je geeft leerlingen best voldoende leerkansen zodat het eindproduct beter wordt, bv. leerlingen werken gefaseerd via verschillende versies, vormen elkaars doelpubliek, gaan samen inhouden verkennen, houden rekening met doelen en criteria. De nadruk ligt niet alleen op het product, maar ook op het proces.
Je vraagt zeker ook aandacht voor helderheid, adequaatheid, correctheid en vlotheid binnen de communicatie.
Je stimuleert leerlingen om een eigen stem of eigen stijl te gebruiken.

LPD 5 **De leerlingen drukken zich creatief uit met taal.**

2de graad: II-Ned-d LPD 4

Wenk: Mogelijkheden waarbij de leerlingen hun creativiteit inzetten in functie van een communicatief doel zijn: een affiche, een slogan, een flyer, een bericht op sociale media ... Mogelijkheden waarbij de leerlingen hun beleving creatief verwerken, zijn: een gedicht schrijven, slam poetry creëren, een liedjestekst bewerken, een theaterfragment hertalen naar de eigen context, een beeldverhaal maken, een storyboard maken.

Wenk: Je kan leerlingen verschillende technieken laten gebruiken om creatief met taal om te gaan, zoals lay-out, beelden, rijm, ritme, humor, figuurlijke taal en stijlfiguren, spanning opbouwen, met tijd en ruimte spelen, verteltechnieken toepassen, beeld en taal spelen, talen mixen …
Je stimuleert leerlingen om een eigen stem of eigen stijl te gebruiken.

LPD 6 **De leerlingen nemen doelgericht deel aan mondelinge en schriftelijke interactie (minimumvereisten).**

2de graad: II-Ned-d LPD 6

Duiding: De tekstkenmerken en minimumvereisten in de derde graad zijn aangepast.

Wenk: Bij mondelinge interactie veronderstel je dat de leerlingen ook onvoorbereid aan een gesprek kunnen deelnemen.
Het is belangrijk om ook aandacht te besteden aan formele contexten, ook via online communicatie bv. (video)chat, sociale media, online vergaderen, solliciteren, afspraak maken.

Wenk: Je kan de leerlingen ook expliciet op het belang van non-verbale communicatie wijzen en op het effect ervan. Het is nodig om oog te hebben voor visuele communicatie. Die kan ondersteunend werken bv. via beelden, iconen, kleuren, maar kan ook op zich staan.

Wenk: Je kan dit doel aanwenden om met de leerlingen toe te werken naar een verbindende (waarneming, behoefte, gevoel, verzoek) en constructieve communicatiestijl waarbij ze actief luisteren en ik-boodschappen formuleren.

Wenk: Beleefdheidsconventies en het bewustzijn van culturele verschillen kunnen een plaats krijgen en zullen in het kader van onze diverse maatschappij hoe langer hoe belangrijker worden. Je kan een link leggen met de component identiteit in diversiteit.

LPD 7 + **De leerlingen beargumenteren mondeling en schriftelijk een eigen mening.**

2de graad: II-Ned-d LPD 7+

Wenk: Je kan de leerlingen een kritische houding laten aannemen, ook ten opzichte van hun eigen mening, door hen verschillende perspectieven te laten innemen, feiten en meningen te laten onderscheiden, hun mening in vraag te stellen en te onderbouwen, veralgemeningen en stereotyperingen te laten doorprikken ... De leerlingen vergelijken soorten argumenten en de mogelijke impact of waarde ervan. Ze denken na over mogelijke tegenargumenten en reageren daar proactief

op. Ze brengen zelf onderbouwde tegenargumenten aan en kunnen drogredenen herkennen.

Wenk: Je kan focussen op talige middelen om de mate van subjectiviteit of objectiviteit aan te duiden, bv. door beeldspraak, gekleurd woordgebruik (connotaties), modaliteit te gebruiken. Ook beelden kunnen manipuleren en zullen leerlingen kritisch leren bekijken.

Wenk: Je kan leerlingen gericht laten zoeken naar informatie die ze nodig hebben om te argumenteren. Ze beoordelen de informatie op betrouwbaarheid, correctheid en bruikbaarheid. Het is belangrijk om die drie aspecten in samenhang te laten onderzoeken.

Wenk: Bij het groeien in taalcompetentie, kunnen de leerlingen groeien in hun identiteitsontwikkeling. Ze durven voor meer zichzelf opkomen, met respect voor de mening van de ander.

Wenk: Ook bij literatuur kunnen leerlingen argumenteren, zowel over hun beleving en interpretatie als over de literaire analyse en de context.

4.2 Literatuur

Minimumdoelen, specifieke minimumdoelen of doelen die leiden naar BK

LPD 8 De leerlingen verwoorden de eigen beleving en interpretatie van literaire teksten.

2de graad: II-Ned-d LPD 8

Duiding: Dit doel focust op literatuurbeleving en interpretatie van literaire teksten en op het samenspel tussen waarnemen (lezen, luisteren, kijken), beleven en interpreteren. Binnen literatuuronderwijs staan de lezer en de tekst centraal.

Wenk: Dit doel beoogt noch zuiver tekstbegrip noch literaire analyse, maar wel de samenhang tussen interpretatie, de literaire analyse en de interactie over de relevantie.

Wenk: Je biedt een grote variatie aan genres aan. In de derde graad kan je denken aan fictionele en non-fictionele teksten, bv. crime fiction, sage, fabel, utopie of dystopie, essay, opiniestuk, docufictie, column, visuele poëzie, rondeel, sonnet, tragikomedie, theater.

Wenk: Je laat leerlingen hun ervaring bij verschillende soorten literaire teksten verwoorden: hun beleving (Wat doet die tekst met jou? Hoe ervaar je de tekst?) en interpretatie (Wat betekent die tekst volgens jou?). Ze verwijzen daarbij concreet naar de tekst. Zo duiden ze het samenspel tussen hun waarneming (lezen, luisteren, kijken), beleving en interpretatie.
Je kan zowel korte als langere teksten aanbieden, een fragment of een volledig verhaal, een gedicht of een roman, een theatervoorstelling of een film(fragment) …

Wenk: Eigen beleving en interpretatie zoals waarom sommige aspecten van de tekst aanspreken, waarom men zich identificeert met een bepaald personage, in welke zin ze gelijkaardige ervaringen zelf al hebben meegemaakt, waarom de tekst een bepaalde emotionele reactie teweegbrengt, waarom de uitdrukkingsvorm of stijl

aanspreekt.

LPD 9 **De leerlingen analyseren hoe in literaire teksten betekenissen worden gecreëerd met narratieve, retorische, poëticale en theatrale structuren en technieken.**

Samenhang derde graad: III-Ned-d LPD 9; III-Ned'-d LPD 9; III-NedS'-d LPD 11

2de graad: II-Ned-d LPD 9

Elementen die in de eerste en de tweede graad aan bod komen, staan oranje, cursief gedrukt in de overzichtstabel.

Duiding: Contexten, stromingen en periodes ondersteunen een literair-historische achtergrond. Die staan ten dienste van de tekst. In literatuuronderwijs staan de lezer en de tekst immers centraal.

Wenk: De beleving en interpretatie, de literaire analyse en de interactie over de relevantie komen in samenhang aan bod.
Je kan zowel korte als langere teksten aanbieden, een fragment of een volledig verhaal, een gedicht of een roman, een theatervoorstelling of een film(fragment) …

Wenk: Waar mogelijk laat je leerlingen verbanden leggen tussen technieken, beleving en interpretatie.
Bij opvoeringsanalyse kunnen elementen zoals kledij, decor, belichting, ruimte een plaats krijgen.

LPD 10 **De leerlingen gaan in interactie over de relevantie van literaire teksten voor hun leefwereld, voor de samenleving waarin ze leven en voor de samenleving waarin de teksten ontstonden.**

Samenhang derde graad: I-II-III-GFL LPD 11, 12; III-Ned-d LPD 10; III-Ned'-d LPD 10; III-NedS'-d LPD 12

2de graad: II-Ned-d LPD 11

Wenk: Het kan gaan over interactie met de auteur(s) van een werk, andere leerlingen, recensenten (via reactie op recensies), specialisten, bloggers, vloggers … Het doet een appel op begrip voor andere opvattingen en waarden en vraagt reflectie over de relativiteit van diverse denkkaders.

Wenk: De beleving en interpretatie, de literaire analyse en de interactie over de relevantie behandel je best in samenhang. Contexten, stromingen en periodes ondersteunen een literair-historische achtergrond. Die staan ten dienste van de tekst. In literatuuronderwijs staan de lezer en de tekst centraal.

Wenk: Leerlingen leren begrijpen hoe literatuur hun eigen denkkader en denkkaders ter discussie stelt. Ze hanteren meerdere perspectieven (multiperspectiviteit).

Wenk: De leerlingen kunnen bv. een aspect uit een verhaal met informatie uit een niet-fictionele bron vergelijken, confronteren en op die manier het thema uit het verhaal aan de realiteit koppelen. Dat kan bv. via een filmpje, een interview, een collage, een poster, een booksnap.

Wenk: Bij de samenleving waarin teksten ontstonden, kan je denken aan een variatie in

tijd (in het verre of nabije verleden) en ruimte (hier of elders, vertrouwde of onbekende streken of culturen).

4.3 Identiteit in diversiteit

Minimumdoelen, specifieke minimumdoelen of doelen die leiden naar BK

LPD 11 De leerlingen analyseren het effect van taaluitingen, taalvariëteiten en talen op identiteitsvorming en sociale omgang.

Duiding: Naast verbale communicatie komen effecten van non-verbale communicatie aan bod: intonatie, klemtoon, zinsmelodie, de lichaamstaal, de gezichtsuitdrukking, het voorkomen … bepalen in hoge mate of en hoe de boodschap overkomt.

Wenk: Je kan vertrekken van de observatie van taaluitingen waarmee de leerlingen in contact komen. Dat gaat verder dan de vertrouwde contexten (bv. de thuissituatie, de sportclub, de jeugdbeweging), ze bekijken ook taaluitingen binnen de bredere maatschappij.

Wenk: Je kan aandacht besteden aan miscommunicatie: hoe die ontstaat of hoe iemand zijn taalgebruik kan aanpassen om doelgericht en vlotter te communiceren. De leerlingen gaan na hoe ze eenzelfde boodschap op verschillende manieren kunnen brengen en wat het effect daarvan is op een ontvanger.

Wenk: Bij dit doel kan je een link leggen tussen iemands taalgebruik en eigenschappen die daar los van staan, zoals karaktereigenschappen, functie, imago, waardeoordeel. Je kan vertrekken van tv-programma's, reclame, actualiteit, debatten, sociale media.

Wenk: Je werkt aan taalattitude door bv. ideeën of vooroordelen rond tussentaal, dialecten en hiërarchische benadering van taal onder de aandacht te brengen. Je kan de leerlingen bewust maken van de eigen meertaligheid. Tijdens de lessen gaan de leerlingen respectvol om met overeenkomsten en verschillen in taaluitingen, taalvariëteiten en talen.

Wenk: Om het belang van taalregisters en beleefdheidsconventies en het effect ervan te benadrukken, laat je leerlingen zelf verschillende taalregisters en beleefdheidsconventies gebruiken in verschillende communicatieve situaties. Dat kan zowel receptief als productief via bv. vergelijken van register in verschillende kanalen, manieren om een boodschap te geven.

Wenk: Bij het groeien in taalcompetentie, groeien de leerlingen in hun identiteitsontwikkeling. Daarbij durven ze voor zichzelf opkomen, met respect voor de mening van de ander.

Extra: Je besteedt aandacht aan taalverandering, aan de wederzijdse beïnvloeding van taalnorm-taalgebruik, bv. ontstaan van regionale taalvariëteiten binnen het Standaardnederlands, gebruik van 'hun' versus 'hen', 'groter dan' versus 'groter als', verdwijnen van zwakke en sterke werkwoorden, het veranderen van genus.

Extra: Identiteitsvorming en sociale omgang kunnen ook effecten hebben op taaluitingen, taalvariëteiten en talen. Bv. Hoe genderneutraal schrijven, welke taal gebruiken in vacatures (M/ V/ X), hoe spreken jongeren anders.

4.4 Taal, taalgebruik en taalsysteem

Minimumdoelen, specifieke minimumdoelen of doelen die leiden naar BK

LPD 12 De leerlingen passen inzicht in taalgebruik toe ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.

2de graad: Elementen die in de eerste en de tweede graad aan bod komen, staan oranje, cursief gedrukt in de overzichtstabel. (II-Ned-d LPD 14)

Wenk: Het geschikte taalgebruik selecteren om doelgericht te communiceren betekent dat er aandacht is voor:

- verbale en non-verbale communicatie, effecten van het non-verbale en het gebruik van visuele ondersteunende elementen zoals bewegende beelden;
- beleefdheidsconventies en registers van formeel tot informeel;
- conventies met betrekking tot tekstsoorten en teksttypes.

Wenk: Het communicatiemodel kan de leerlingen ondersteunen bij keuzes die ze maken. Zich oriënteren op de communicatie en erop reflecteren zijn belangrijke stappen. Dat kan bv. vanuit een stappenplan of een leerstrategie zoals de OVUR-strategie.

Wenk: Beleefdheidsconventies, registers van formeel tot informeel en het onderscheid tussen schrijf- en spreektaal komen ook aan bod.
Je focust ook op het respecteren van conventies met betrekking tot tekstsoorten en teksttypes. Je kan bv. aandacht besteden aan de NBN-normen en netiquette.

Wenk: Bij de vaste tekststructuren werk je met een variatie. Zo kunnen leerlingen bv. kennismaken met de probleemstructuur, de maatregelstructuur, de evaluatiestructuur, de handelingsstructuur, de onderzoekstructuur en dat zowel receptief als productief. Je kiest bv. die structuren die leerlingen ook kunnen gebruiken binnen hun studiedomein.

Wenk: Aan vaste structuren kan je tekstverbanden koppelen die specifiek zijn voor die bepaalde structuur, bv. beschrijvend, chronologisch, middel-doelverband, oorzakelijk, redengevend, gevolgaanduidend, tegenstellend, toegevend, voordelen-nadelenverband, voorwaardelijk, opsommend, vergelijkend, toelichtend, samenvattend, concluderend. Daarover overleggen met de leraren van de vorige graad en binnen de graad is belangrijk.

Wenk: De leerlingen leren met verschillende vormen van humor omgaan, zowel receptief als productief en kunnen die gepast interpreteren en inzetten, waarbij ze rekening houden met de context (culturele achtergrond, betrokken persoon, timing, verschillende gevoeligheden ...).

LPD 13 De leerlingen passen inzicht in het taalsysteem toe ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.

2de graad: Elementen die in de eerste en de tweede graad aan bod komen, staan oranje, cursief gedrukt in de overzichtstabel. (II-Ned-d LPD 15)

Duiding: Aspecten van het taalsysteem: klanken (fonologisch domein), woorden (morfologisch domein), zinnen (syntactisch domein), betekenissen (semantisch

domein), spelling en interpunctie (orthografisch domein).

Wenk: Bij de aspecten van het taalsysteem focus je vooral op het communicatieve voordeel van bv. een correcte spelling gebruiken, een bepaalde woordvolgorde hanteren, het gepaste woord kiezen in functie van de gevoelswaarde. Het gaat niet over een theoretische benadering, maar over het ondersteunen van hun communicatie.

Wenk: Het inzicht in een taalsysteem ondersteunt leerlingen bij het leren van talen: de eigen meertaligheid kan een plaats krijgen bij het verwerven van het Standaardnederlands.

Wenk: Meta-linguïstische kennis en vaardigheden, aangepast aan het abstractievermogen van de leerling, stimuleert een duurzame taalverwerving: ze laten toe om gelijkenissen en verschillen te zien tussen taalsystemen en om daar op de juiste manier mee om te gaan bij het leren van een taal. 'De taal leren' en 'over de taal' leren gaan hand in hand.

LPD 14 De leerlingen zetten eerder en nieuwverworven woordenschat in ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen. (tekstkenmerken en minimumvereisten)

2de graad: II-Ned-d LPD 16

Wenk: In het vak Nederlands is er naast aandacht voor Standaardnederlands en voor het dagelijks taalgebruik van de leerling, ook aandacht voor specifieke taalregisters zoals school- en vaktaal en voor frequente en laagfrequente woorden.

Wenk: Samenwerken met andere vakken kan dit doel ondersteunen door bv. een tekst uit een ander vak aan te bieden, leerlingen te ondersteunen bij talige aspecten die in andere vakken aan bod komen, bv. bij presentaties.

Wenk: Je kan leerlingen stimuleren om in authentieke, rijke teksten en vanuit verschillende contexten bij nieuwe woorden stil te staan, na te denken over de betekenis in die tekst of context. Woordleerstrategieën inzetten zal hun tekstbegrip verhogen en hun taal verrijken.
Zelf een woord uitleggen aan een ander behoort ook tot doelgerichte communicatie, als je merkt dat de voorkennis bij de ander onvoldoende is.

Wenk: Bij de woordleerstrategieën is dit een aandachtspunt: begrippen of concepten zijn geen onveranderlijke en enkelvoudige gegevens. Bij woordenschatverwerving kan je een expliciete link leggen met connotatie en denotatie.
Woordenschatverwerving is een proces en gebeurt van receptief naar productief. Het is belangrijk dat leerlingen voldoende woordenschat beheersen om over behandelde onderwerpen mee te praten. Ze leren variëren in woordenschat, synoniemen gebruiken, ze worden trefzeker in woord- en taalgebruik.

LPD 15 De leerlingen zetten doelgericht strategieën in ter ondersteuning van informatieverwerking en communicatieve handelingen.

2de graad: Leerlingen worden zelfstandiger bij het kiezen van de gepaste strategie en kunnen daarover ook reflecteren. (II-Ned-d LPD 17)

Wenk: Strategieën zijn een middel. De leerlingen zetten die strategieën in die ze zelf nodig hebben bij een bepaald doel. Dat kan voor elke leerling om andere

strategieën gaan. Je biedt het best voldoende compenserende strategieën aan die de leerlingen kunnen inzetten bij falende communicatie, zowel binnen als buiten de schoolmuren.

Wenk: Strategieën bij de receptieve vaardigheden

- met lees- en luisterdoel rekening houden;
- voorkennis activeren;
- inhoud voorspellen;
- verbale en non-verbale communicatie en non-verbaal gedrag herkennen;
- effecten van non-verbaal gedrag en van multimediale elementen herkennen
- hoofd- en bijzaken onderscheiden en gedachtegang reconstrueren;
- lay-out, afbeeldingen en visuele ondersteunende elementen gebruiken;
- vragen stellen;
- tussentijds samenvatten;
- bepalen of het achterhalen van de betekenis van een onbekend woord belangrijk is;
- gepaste manier van lezen of luisteren inzetten: oriënterend, globaal, zoekend, intensief, kritisch of genietend lezen of luisteren;
- ...

Wenk: Strategieën om betekenissen te achterhalen via

- de context (visuele en tekstuele);
- woorddelen;
- taalverwantschap;
- betekenisonderhandeling;
- talige hulpmiddelen, bv. verklarend of vertaalwoordenboek, thuistaal inzetten, vertaalsoftware ...

Wenk: Strategieën bij de productieve vaardigheden

- met spreek- en schrijfdoel rekening houden;
- voorkennis activeren;
- met de ontvanger rekening houden, bv. door het gepast inzetten van lichaamstaal;
- rekening houden met effecten van non-verbaal gedrag;
- visuele ondersteunende elementen gebruiken;
- talige hulpmiddelen gebruiken, bv. spreek- en schrijfkaders, spreek- en schrijfplan, spellingcorrector, woordenboek …;
- lay-out, tekststructuur, structuuraanduiders, titels en benadrukte woorden gebruiken;
- eigen tekst nakijken;
- respecteren van conventies met betrekking tot tekstsoorten en teksttypes;
- ….

Wenk: Strategieën bijkomend bij de interactie

- met de doelen van de interactie rekening houden;
- op wat de ander zegt of schrijft inspelen;
- de ander laten uitspreken;
- op een gepaste manier het woord vragen of nemen;
- elementen van lichaamstaal en intonatie herkennen en zelf doelgericht inzetten;
- het register op de ontvanger afstemmen;

- taalgebruik aan de ontvanger aanpassen;
- actieve luisterhouding aannemen;
- creatief denken;
- zich inleven
- ….

Wenk: De leerlingen zetten strategieën in als de communicatie het doel of de doelgroep dreigt niet te bereiken. Het gaat dan bv. om deze strategieën:

- zinnen herlezen;
- achtergrondruis uitschakelen;
- om herhaling vragen, zich afzonderen;
- een talig hulpmiddel gebruiken;
- de communicatie uitstellen naar een later moment;
- …

5 Lexicon

5.1 Lexicon

Het lexicon bevat een verduidelijking bij de begrippen die in het leerplan worden gebruikt. Die verduidelijking gebeurt enkel ten behoeve van de leraar.

Argumentatieve teksten

In argumentatieve teksten voert de schrijver of spreker argumenten aan ter ondersteuning van een stelling of standpunt, bv. betoog.

Beleefdheidsconventies

Beleefdheidsconventies zijn alle (impliciete) afspraken die horen bij het taalgebruik in bepaalde contexten. Daaronder kunnen vallen: het gepaste stemvolume gebruiken, op een geschikt moment het woord nemen, interesse tonen in wat gezegd wordt …

Betrouwbaarheid

Betrouwbaarheid is de mate van eerlijkheid en geloofwaardigheid van een tekst. Cruciaal voor de beoordeling van een tekst op betrouwbaarheid is de mogelijkheid om te kunnen controleren waar de tekst en de informatie in de tekst vandaan komen. (Wat is de bron? Wie is de auteur? Wat is het doel van de tekst? Wanneer kwam de tekst tot stand?)

Bruikbaarheid

Bruikbaarheid is de mate van geschiktheid van de tekst voor een bepaald doel of publiek.

Communicatiemodel

Het communicatiemodel kan worden gebruikt om elke communicatiesituatie te analyseren, een taalhandeling voor te bereiden, te begrijpen en te evalueren. Bij het communicatiemodel gebruik je negen vragen: Wie is de zender? Wat is de boodschap? Waarover gaat de boodschap? Wat is de relatie van de boodschap tot de werkelijkheid? Wie is de ontvanger? Wat is de bedoeling van de communicatie? Hoe wordt er gecommuniceerd? In welke context (of situatie) wordt er gecommuniceerd? Wat is het kanaal? Wat is het effect?

Correctheid

Correctheid is de mate waarin de tekst vrij is van fouten. Het gaat daarbij in eerste instantie om de inhoud van de tekst: is wat in de tekst staat feitelijk juist? Maar het kan bv. ook gaan om morele, sociale, politieke, taalkundige ... correctheid.

Doelgericht

Doelgericht slaat op het feit dat de taalgebruiker via het begrijpen of het produceren van talige boodschappen bepaalde doelen probeert te bereiken. Om geslaagd te communiceren houdt hij rekening met de communicatieve situatie. De verwerking van de tekst (receptief) en de kwaliteit van de tekst (productief) worden afgemeten aan de mate waarin het doel vlot, succesvol en gepast is bereikt. Dat gebeurt bij voorkeur in betekenisvolle, authentieke of semi-authentieke situaties.

Frequente woorden

Frequente woorden zijn woorden die op heel regelmatige basis in de dagelijkse omgang worden gebruikt. Minder frequente woorden zijn woorden die af en toe worden gebruikt en waarvan het abstractieniveau doorgaans hoger ligt.

Hoofdgedachte

De hoofdgedachte is het belangrijkste wat over het onderwerp gezegd wordt. Het is met andere woorden de centrale boodschap die de spreker of schrijver probeert over te brengen en die je in één of twee zinnen kan weergeven.

Hoofdpunten

De hoofdpunten zijn alle inhoudelijke elementen die ondersteunend zijn voor die hoofdgedachte.
Informatiedichtheid

Informatiedichtheid

Informatiedichtheid is de hoeveelheid informatie die in een bepaalde tekst of context aangeboden wordt. Een tekst met hoge informatiedichtheid bevat in de regel veel informatie; een tekst met lage informatiedichtheid weinig.

Informatieve teksten

In informatieve teksten wordt voornamelijk feitelijke informatie meegedeeld, bv. krantenbericht.

Interactie

Interactie is een vorm van directe communicatie waarbij er een onmiddellijke wisselwerking mogelijk is, met een zekere mate van onvoorspelbaarheid en spontaneïteit.

Literaire teksten

Literaire teksten zijn schriftelijke of mondelinge teksten die een esthetische waarde hebben en die vaak een emotioneel effect bij de ontvanger beogen. Literaire teksten dienen in brede zin te worden geïnterpreteerd. Het kan zowel over cartoon, graphic novel, lied(tekst), film(tekst), brief, essay, slam poetry, autobiografie, roman … als over mengvormen gaan.

Multimediale elementen

Multimediale elementen of multimediale vormgeving is de manier waarop een (literaire) tekst is bewerkt tot beeld, geluid of animatie.

Multiperspectiviteit

Multiperspectiviteit is een (historisch) fenomeen bestuderen vanuit verschillende perspectieven (maatschappelijke domeinen, tijd, ruimte, standplaatsgebondenheid en betrokken actoren) om het in zijn complexiteit te begrijpen, te analyseren of te beoordelen.

Narratieve teksten

Narratieve teksten zijn verhalende teksten, bv. reisverhaal.

Onderwerp van een tekst

Het onderwerp van een tekst geeft in één of enkele woorden weer waarover een tekst gaat.

Opiniërende teksten

Opiniërende teksten zijn teksten waarin de schrijver of spreker een mening of standpunt geeft, bv. review.

Persuasieve teksten

Persuasieve teksten hebben tot doel de lezer of luisteraar te overtuigen van een mening, boodschap, standpunt om daarmee zijn gedachten te beïnvloeden, bv. reclameboodschap.

Prescriptieve teksten

Prescriptieve teksten hebben tot doel het handelen van de ontvanger te sturen, bv. Recept.

(taal)Register

De term ‘register’ verwijst naar taalgebruik dat gebonden is aan een bepaalde situatie, waarbij het zowel om lexicale als om syntactische elementen kan gaan.

Rijke teksten

Rijke teksten zijn authentieke teksten, goed geschreven teksten waarin een auteur zijn volle taalpotentieel benut. Ze zijn niet aangepast aan onderwijsdoeleinden. Rijke teksten komen voor in diverse bronnen (boeken, tijdschriften, kranten …). Je herkent ze aan gevarieerd taalgebruik en uitgebreide woordenschat.

Schooltaal(woord)

Een schooltaalwoord is een woorden dat specifiek in onderwijsleersituaties wordt gebruikt. Daarbij gaat het zowel om vakbegrippen (vaktaalwoorden), maar ook om meer algemene abstracte begrippen.

Tekststructuur

De tekststructuur is de opbouw van de tekst bv. met inleiding, midden, slot, illustratie en (tussen)titels, opsommingstekens, witregel.

Vaste tekststructuur

De vaste tekststructuur is de vaste structuur die teksten krijgen, naast de structuur van inleiding, midden en slot. Die vaste structuur geeft een antwoord op specifieke vragen. Bv. onderzoeksstructuur, maatregelstructuur, probleemstructuur

5.2 Pop-ups

Kenmerken - Teksten receptieve vaardigheden

Teksten
Grote variatie aan tekstsoorten
Onderwerp
Algemene en abstracte inhoud
Structuur / Samenhang
Complexe, niet altijd herkenbare structuur
Niet altijd herkenbare samenhang
Langere, complexere zinnen
Teksten met een minder duidelijke tot complexe lay-out
Tempo en vlotheid
Normaal tot hoog spreektempo
Informatiedichtheid
Vrij hoge tot hoge informatiedichtheid
Woordenschat
Frequente en laagfrequente woorden
Figuurlijk taalgebruik
Standaardnederlands en andere taalvariëteiten

Minimumvereisten samenvatting

Verzorgd taalgebruik of taalvariëteit
Taal afgestemd op het doel en de doelgroep
Structuur / samenhang
Duidelijke tekstopbouw
Duidelijke tekststructuur
Duidelijke tekstverbanden
Gepaste lay-out
Herformulering op het vlak van woordgebruik en zinsbouw

Minimumvereisten - Teksten productieve vaardigheden

Teksten
Grote variatie aan tekstsoorten
Onderwerp

Algemene of abstracte inhoud
Uiterlijke kenmerken
Gepaste lay-out
Gepast register
Verzorgd taalgebruik of taalvariëteit
Standaardnederlands met aandacht voor uitspraak, intonatie, spelling, interpunctie, woordkeuze, zinsbouw, helderheid, adequaatheid, (vorm)correctheid en vlotheid
Gepaste lichaamstaal
Beleefdheidsconventies
Structuur of Samenhang
Duidelijke tekstopbouw
Tekstopbouwende elementen
Gepaste tekststructuur
Vaste tekststructuren
Duidelijke tekstverbanden
Gepaste conventies m.b.t tekstsoorten en teksttypes
Informatiedichtheid
Vrij hoge tot hoge informatiedichtheid
Woordenschat
Frequente en laagfrequente woorden
Figuurlijk taalgebruik
Ondersteuning
Met behulp van ondersteunende middelen

Woordenschat

Woordenschat (receptie)
Frequente en laagfrequente woorden
Figuurlijk taalgebruik
Standaardnederlands en andere taalvariëteiten
Woordenschat (productie)
Frequente en laagfrequente woorden
Figuurlijk taalgebruik
Standaardnederlands

Narratieve, retorische, poëticale en theatrale structuren en technieken

Cursief: eerste en tweede graad

Literatuur	
Literaire teksten – algemene kenmerken	Grote variatie aan genres Gelaagdheid *fictie - non-fictie*
Literaire stromingen	De relatie van literaire teksten tot literaire stromingen en periodes
Vormelementen, stijlen en stijlfiguren	*beeldspraak* *vergelijking* personificatie enjambement *metafoor* *woordspeling* *herhaling* *overdrijving* vormen van humor: *ironie* *ritme* *alliteratie*, assonantie
Analyse	personage*: antagonist/ protagonist, held/antiheld*, flat character, round character vertelperspectief*: ik-verteller, hij-verteller* *verhaallijn* *ruimte* *tijd: flashforward, flashback* *elementen van spanningsopbouw* *presentatie, vormgeving, opvoering,* elementen van opvoeringsanalyse

Taalgebruik

Cursief: eerste en tweede graad

Taalbeschouwing - Inzicht in deze concepten		
Tekstueel domein **teksten**	*tekstopbouwende elementen*	*titel* *tussentitel* *alinea* paragraaf
	tekststructuren	*Inleiding* *midden* *slot*
	vaste tekststructuren	
	taalhandelingen	
	structuuraanduiders	*signaalwoorden en verwijswoorden*
	tekstverbanden	talige elementen om tekstverbanden uit te drukken
	tekstsoorten	
	status van uitspraken of elementen van argumentatie	*feit en mening* *stelling* *standpunt* *argument tegenargument* *conclusie*

		drogreden
	talige middelen om de mate van subjectiviteit of objectiviteit uit te drukken; modaliteit	
	effecten van multimediale elementen	
	taalgedragsconventies en registers *beleefdheidsconventies*	
Communicatiemodel	*zender, boodschap, ontvanger, kanaal, context, doel, effect, ruis*	

Aspecten van het taalsysteem

Cursief: eerste en tweede graad

Taalsysteem – inzicht in deze concepten		
Fonologisch domein **klanken** en klankcombinaties	*klanken*	*lange en korte klinkers* *klank: lange, korte en doffe klank* *letter: klinker en medeklinker* *onderscheid klank- en schriftbeeld*
	intonatie	
Morfologisch domein **woorden**: **woordvorming** en **woordsoorten**	*samenstelling* *afleiding*	*voorvoegsel, achtervoegsel, grondwoord* *meervoud of enkelvoud* *verkleinwoord* *stam* *uitgang* *verbuiging* *vervoeging* *tussenklank* tussenletter (+)
	zelfstandig naamwoord	
	bijvoeglijk naamwoord	
	werkwoord *werkwoordstijden*	*voltooid deelwoord* *infinitief* *hulpwerkwoord* *zelfstandig werkwoord* *koppelwerkwoord* *imperatief* *onvoltooid tegenwoordige tijd* *voltooid tegenwoordige tijd* *onvoltooid verleden tijd* *voltooid verleden tijd* *onvoltooid toekomende tijd*
	voornaamwoord	*zelfstandig, bijvoeglijk,* *wederkerig, persoonlijk, bezittelijk, aanwijzend, vragend betrekkelijk*
	lidwoord	*bepaald* *onbepaald*
	voegwoord	*nevenschikkend* *onderschikkend*
	voorzetsel	
	telwoord	*bepaald,*

		onbepaald, *hoofdtelwoord,* *rangtelwoord*
	bijwoord	
	tussenwerpsel	
Syntactisch domein **zinnen: zinssoorten** en **zinsdelen**	*zin*	*congruentie tussen onderwerp en persoonsvorm*
	zinsdeel	
	zinssoorten	*ontkennende zin* *bevestigende zin* *mededelende zin,* *vragende zin,* *bevelende zin,* *uitroepende zin,* *actieve en passieve zin,* *enkelvoudige zin* *samengestelde zin: onderschikking en nevenschikking*
	woordvolgorde	*hoofdzin* *bijzin* *inversie* tangconstructie
	onderwerp	
	gezegde	*gezegde met daarin de persoonsvorm:* *werkwoordelijk gezegde naamwoordelijk gezegde*
	voorwerp	*lijdend voorwerp* *meewerkend voorwerp* *voorzetselvoorwerp* *handelend voorwerp*
	bepaling	*bijwoordelijke bepaling*
Semantisch domein **betekenissen en betekenisrelaties**	*synoniem* *antoniem* *homoniem* *letterlijk of figuurlijk* *beeldspraak* *vergelijking* personificatie *metafoor*	
	vormen van humor	*ironie* *overdrijving* *woordspeling*
	gevoelswaarde van woorden	denotatie en connotatie *eufemisme dysfemisme*
	herkomst van woorden	*leenwoord*
Orthografisch domein toepassen van **spelling en spellingvormen:** belang, functie, gebruik, regels en	*toepassen van spelling*	spelling van in te zetten woorden - frequente en laagfrequente woorden, *ook met veranderlijk* *woordbeeld* *hoofdletters*
	diakritische tekens	*trema,* *koppelteken,* *apostrof*

strategieën van spelling		
Interpunctie - leestekens	*interpunctietekens*	*punt,* *komma,* *vraagteken,* *uitroepteken,* *dubbele punt,* *spatie,* *aanhalingsteken,* *beletselteken,* *gedachtestreepje*

6 Basisuitrusting

Basisuitrusting verwijst naar de infrastructuur en het (didactisch) materiaal die beschikbaar moeten zijn voor de realisatie van de leerplandoelen.

6.1 Infrastructuur

Een leslokaal

- dat qua grootte, akoestiek en inrichting geschikt is om communicatieve werkvormen te organiseren; [indien van toepassing]
- met een (draagbare) computer waarop de nodige software en audiovisueel materiaal kwaliteitsvol werkt en die met internet verbonden is;
- met de mogelijkheid om (bewegend beeld) kwaliteitsvol te projecteren;
- met de mogelijkheid om geluid kwaliteitsvol weer te geven;
- met de mogelijkheid om draadloos internet te raadplegen met een aanvaardbare snelheid.

Toegang tot (mobile) devices voor leerlingen.

7 Glossarium

In het glossarium vind je synoniemen voor en een toelichting bij een aantal handelingswerkwoorden die je terugvindt in leerplandoelen en (specifieke) minimumdoelen van verschillende graden.

Handelingswerkwoord	Synoniem	Toelichting
Analyseren		Verbanden zoeken tussen gegeven data en een (eigen) besluit trekken
Beargumenteren	Verklaren	Motiveren, uitleggen waarom
Beoordelen	Evalueren	Een gemotiveerd waardeoordeel geven
Berekenen	Berekeningen uitvoeren	
Berekeningen uitvoeren	Berekenen	
Beschrijven	Toelichten, uitleggen	
Betekenis geven aan	Interpreteren	
Een (…) cyclus doorlopen	Een (…) proces doorlopen	Via verschillende fasen tot een (deel)resultaat komen of een doel bereiken

Een (…) proces doorlopen	Een (…) cyclus doorlopen	Via verschillende fasen tot een (deel)resultaat komen of een doel bereiken
Evalueren	Beoordelen	
Gebruiken	Hanteren, inzetten, toepassen	
Hanteren	Gebruiken, inzetten, toepassen	
Identificeren		Benoemen; aangeven met woorden, beelden …
Illustreren		Beschrijven (toelichten, uitleggen) aan de hand van voorbeelden
In dialoog gaan over	In interactie gaan over	
In interactie gaan over	In dialoog gaan over	
Interpreteren	Betekenis geven aan	
Inzetten	Gebruiken, hanteren, toepassen	
Kritisch omgaan met	Kritisch gebruiken	
Kwantificeren		Beredeneren door gebruik te maken van verbanden, formules, vergelijkingen …
Onderzoeken	Onderzoek voeren	Verbanden zoeken tussen zelf verzamelde data en een (eigen) besluit trekken
Onderzoek voeren	Onderzoeken	Verbanden zoeken tussen zelf verzamelde data en een (eigen) besluit trekken
Reflecteren over		Kritisch nadenken over en argumenten afwegen zoals in een dialoog, een gedachtewisseling, een paper
Testen	Toetsen	
Toelichten	Beschrijven, uitleggen	
Toepassen	Gebruiken, hanteren, inzetten	
Toetsen	Testen	
Uitleggen	Beschrijven, toelichten	
Verklaren	Beargumenteren	Motiveren, uitleggen waarom

8 Concordantietabel

8.1 Concordantietabel

De concordantietabel geeft duidelijk aan welke leerplandoelen de minimumdoelen van de basisvorming (MD) realiseren.

Leerplandoel	Minimumdoelen basisvorming
1	MD 02.01

2	MD 02.03
3	MD 02.05
4	MD 02.06
5	MD 02.07
6	MD 02.08
7+	-
8	MD 02.14
9	MD 02.15
10	MD 02.16
11	MD 02.13
12	MD 02.12
13	MD 02.11
14	MD 02.10
15	MD 02.09

8.2 Minimumdoelen basisvorming

02.01 De leerlingen bepalen het onderwerp, de hoofdgedachte en de hoofdpunten bij het doelgericht lezen en beluisteren van teksten.

Tekstkenmerken voor receptie:

- Complexe, niet altijd herkenbare structuur
- Niet altijd herkenbare samenhang
- Standaardnederlands en andere taalvariëteiten
- Frequente en laagfrequente woorden
- Figuurlijk taalgebruik
- Algemene en abstracte inhoud
- Vrij hoge tot hoge informatiedichtheid
- Langere, complexere zinnen
- Grote variatie aan tekstsoorten

Bijkomend voor schriftelijke receptie:

- Teksten met een minder duidelijke tot complexe lay-out

Bijkomend voor mondelinge receptie:

- Normaal tot hoog spreektempo

02.03 De leerlingen selecteren relevante informatie bij het lezen en beluisteren van teksten.

Tekstkenmerken voor receptie

02.05 De leerlingen vatten doelgericht een geschreven tekst schriftelijk samen.

Tekstkenmerken voor schriftelijke receptie

Minimumvereisten van de geproduceerde tekst:

- Duidelijke tekstopbouw

- Duidelijke tekststructuur
- Duidelijke tekstverbanden
- Gepaste lay-out
- Herformulering op het vlak van woordgebruik en zinsbouw
- Taal afgestemd op het doel en de doelgroep

02.06 De leerlingen spreken en schrijven doelgericht.

Minimumvereisten voor productie:

- Duidelijke tekstopbouw
- Gepaste tekststructuur; vaste tekststructuren
- Duidelijke tekstverbanden
- Frequente en laagfrequente woorden
- Figuurlijk taalgebruik
- Gepast register
- Algemene of abstracte inhoud
- Vrij hoge tot hoge informatiedichtheid
- Grote variatie aan tekstsoorten

Bijkomend voor schriftelijke productie:

- Tekstopbouwende elementen
- Gepaste lay-out
- Standaardnederlands met aandacht voor spelling, interpunctie, woordkeuze, zinsbouw, helderheid, adequaatheid, correctheid en vlotheid

Bijkomend voor mondelinge productie:

- Gepaste lichaamstaal
- Standaardnederlands met aandacht voor uitspraak, intonatie, woordkeuze, zinsbouw, helderheid, adequaatheid, correctheid en vlotheid

Met behulp van ondersteunende middelen

02.07 De leerlingen drukken zich creatief uit met taal.

Voetnoot:
Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

02.08 De leerlingen nemen doelgericht deel aan mondelinge en schriftelijke interactie.

Tekstkenmerken voor receptie
Minimumvereisten voor productie

02.09 De leerlingen zetten doelgericht strategieën in ter ondersteuning van informatieverwerking en communicatieve handelingen.

Voetnoot:
Dit minimumdoel wordt doelgericht ingezet in functie van alle andere minimumdoelen binnen sleutelcompetentie 2.
Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

02.10 De leerlingen zetten eerder en nieuwverworven woordenschat in ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.

Tekstkenmerken voor receptie
Minimumvereisten voor productie

02.11 De leerlingen passen inzicht in het taalsysteem toe ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.

Onderliggende (kennis)elementen:

- Herkomst van woorden
- Woordvolgorde: tangconstructie
- Betekenisrelaties
- Gevoelswaarde van woorden: connotatie en denotatie
- Vormen van humor
- Spelling van in te zetten woorden

02.12 De leerlingen passen inzicht in taalgebruik toe ter ondersteuning van hun communicatieve handelingen.

Onderliggende (kennis)elementen:

- Talige elementen om tekstverbanden uit te drukken
- Tekstopbouwende elementen: paragraaf
- Vaste tekststructuren
- Tekstconventies
- Effecten van multimediale elementen
- Elementen van argumentatie: drogreden

02.13 De leerlingen analyseren het effect van taaluitingen, taalvariëteiten en talen op identiteitsvorming en sociale omgang.

02.14 De leerlingen verwoorden de eigen beleving en interpretatie van literaire teksten.

Voetnoot:
Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

02.15 De leerlingen analyseren hoe in literaire teksten betekenissen worden gecreëerd met narratieve, retorische, poëticale en theatrale structuren en technieken.

Onderliggende (kennis)elementen:

- De relatie van literaire teksten tot literaire stromingen en periodes
- Personages: flat character, round character
- Vertelperspectief
- Stijlfiguren: personificatie, enjambement
- Assonantie
- Gelaagdheid
- Elementen van opvoeringsanalyse

Tekstkenmerken

- Grote variatie aan genres

02.16 De leerlingen gaan in interactie over de relevantie van literaire teksten voor hun leefwereld, voor de samenleving waarin ze leven en voor de samenleving waarin de teksten ontstonden.

Voetnoot:
Rekening houdend met de context waarin het minimumdoel aan bod komt.

Inhoud

1 Inleiding ..... Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.

1.1 Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten ..... **Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.**

1.2 De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs ..... **Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.**

1.3 Ruimte voor leraren(teams) en scholen ..... **Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.**

1.4 Differentiatie ..... **Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.**

1.5 Opbouw van leerplannen ..... **Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.**

2 Situering **3**

2.1 Samenhang in de derde graad 7

2.1.1 Samenhang met andere leerplannen binnen de finaliteit 7

2.2 Plaats in de lessentabel 7

3 Pedagogisch didactische duiding **8**

3.1 Nederlands en het vormingsconcept 8

3.2 Krachtlijnen 9

3.3 Opbouw 10

3.4 Leerlijnen 10

3.4.1 Samenhang in de derde graad 10

3.5 Aandachtspunten 12

4 Leerplandoelen **14**

4.1 Communicatie en informatie 14

4.2 Literatuur 18

4.3 Identiteit in diversiteit 20

4.4 Taal, taalgebruik en taalsysteem 21

5 Lexicon **24**

5.1 Lexicon 24

5.2 Pop-ups 26

6 Basisuitrusting **32**

6.1 Infrastructuur 32

7 Glossarium **32**

8 Concordantie **33**

8.1 Concordantietabel 33

8.2 Minimumdoelen basisvorming 34